

Umori leta 1943

IVO ŽAJDELA

Iz prejšnje številke nadaljujem s podatki o partizanskem uničenju družine Ivec v Suhorju pri Metliki. Potem ko so konec decembra 1942 ugrabili in nato pod Gorjanci umorili ženo in mater treh otrok, Alojzijo Ivec, so družino povsem razdeljali in s tem uničili.

Slavka Butala, hčerka umorjene Alojzije Ivec, mi je leta 2011 povedala: »Po demokratizaciji Slovenije sem po petdesetih letih obiskala nekdanji dom. Nekateri domačini so pripovedovali, da vedo, kje je mama pokopana, pokazati pa niso želeli. Še vedno so bili živi udeleženci nekdanjih dogodkov. Pred nekaj leti sem dobila iz Arhiva Republike Slovenije kopijo zasllišanja in smrtno obsodbo moje mame s podpisi njenih polpismenih zaslíševalcev – sodnikov.«

Povedala je tudi, da jo je po demokratizaciji v 90. letih neki domačin vodil pod Gorjance, kjer je bil njihov gozd, ki pa ga je pred tem sosed zelo posekal. Ko jih je zagledal in videl, kam gredo, je vinjen krenil za njimi in jih zmerjal, zato sta se v strahu, da jima bo kaj naredil, raje umaknila.

Slavka Butala je v Suhorju na steno pokopališke cerkve dala pritrditi ploščo z napisanima imenoma in letnicami rojstva in smrti staršev. Mamino ime je napisano tudi na farni spominski plošči, pritrjeni na suhorski župnijski cerkvi.

Nova ponižanja

Po vojni je hiša Ivčevih v Suhorju najprej samevala, kasneje je oblast v njej uredila zadružno trgovino in jo zato tudi deloma dogradila. V 90. letih so sorodniki vložili vloge za vrnitev premoženja. O tem je hčerka Slavka Butala povedala: »Naletela sem na nove ovire, ponižanja in nasprotovanja. Zahtevali so očetov mrliški list. Dobila sem ga iz arhiva ZDA v Sacramentu, kjer je vsa desetletja shranjen. Šele potem se je postopek vračanja začel, vendar samo nepremičnin, saj drugega ni bilo več.« Po vrnitvi so hišo prodali zadruzi in je danes v njej trgovina.

Povojno nasilje

Mamina sestra s. Jakobina (rojena Pavlovčič) je bila učiteljica. Končala je umetnostno akademijo v Zagrebu. Na samostanski meščanski šoli je učila knjigovodstvo in druge trgovske predmete, matematiko, stenografijo in mogoče še kaj, pa tudi risanje. V šoli je bila stroga in zahtevna, v prostem času in izven šolskih razredov pa družabna, nasmejana, vedno pripravlj-

Slavljenje komunističnih »narodnih herojev« v Črnomlju

na za šale. Bila je ljubiteljica umetnosti in knjig, široko načitana oseba. Učenke so jo imele rade in se hkrati bale njene šolske strogosti in ostrih ocen.

Ko so bile redovnice pregnane iz svojega samostana v Šmihelu, se je morala zaposliti v pisarni v kmetijski zadrugi na gradu Struga pri Otočcu. Tam je delalo prisilno na polju še nekaj redovnic, da so pomagale preživeti stare in onemogle, ki so ostali brez dohodkov. Čez nekaj let se je preselila v Ljubljano in postala hišna prednica, pozneje pa tudi provincialka za celotno Jugoslavijo. V Ljubljani je tudi umrla v visoki starosti, malo pred demokratizacijo; pokopana je na Žalah.

Ubili tri vinogradnike

Kakšnih deset dni po ugrabitvi in umoru Alojzije Ivec iz Suhorja, torej v prvi polovici januarja 1943, so partizani ugrabili in umorili gostilničarja iz Suhorja, zakonca Rudija (1905) in Ano Golja (1893; otrok nista imela).

Partizani so ubili tri vinogradnike, ki so zavrnili zahtevo komunističnih terencev, da bi po odredbi OF partiji plačali davek, za vsak liter eno liro. 30-letnega Jožeta Pečariča (1913) iz Drašičev so ubili konec januarja 1943. Ubili so tudi Toneta Repovža (1908) iz Božakovega in Janeza Žnidaršiča (1908) iz Čuril. Žnidaršiča so ugrabili in odgnali zgodaj zjutraj, ko je decembra

1942 v Svržakah pri družini Vukšinič kral prašiča. Pred vojno je bil orožnik. Štiri mesece pozneje, leta 1943, so našli njegovo okostje v gozdu na Smoljanovcu (*Odprti grobovi*, 2. knjiga, str. 110).

15. aprila so umorili krojača Janeza Rolihha iz Krasinca pri Podzemlju, zato, ker so po ropanju vasi uprizorili miting, Rolih pa se ga ni hotel udeležiti. V svojem taborišču v Novi Lipi pri Vinici so mu razsekali glavo.

Umori žensk

23. marca so partizani ugrabili in umorili 58-letno Vraničarjevo teto Nežo Plesec iz Čuril. 30. marca 1943 so v Slamni vasi partizani ugrabili: Katarino Luzar (54 let, 1889–1943, samsko), Marijo Nemanič (45, 1908–1943, vdovo), Marijo Govednik (roj. Štefančič, 57 let), Drago Štojs (30 let, služkinjo). Nobena od njih se ni vrnila, vse so pokončali. Po kapitulaciji Italije so iz te vasi ubili tudi Baro Gornik. Bila je v skupini štirinajstih »ujetnikov«, ki so jih partizani zaprli v Črnomlju in umorili pri breznu Klemenca nad Suhorjem.

3. maja 1943 so partizani umorili 33-letno Lojzko Plut iz Vrtače pri Semiču. Bila je tik pred poroko, ko so jo ponoči ugrabili na domu in jo po večdnem mučenju umorili pri Brezovi Rebri. V noči na 26. maj 1943 so ugrabili 18-letno Marijo Šuklje in njeno dve leti mlajšo sestro Nežo iz Dolenje Lokvice

pri Suhorju. Menda so se znesli nad njima zaradi treh bratov, ki so bili pri vaški straži. Kasneje so tudi vse tri brate komunisti ubili.

3. junija 1943 je bil praznik vnebohoda, za Drašiče pa dan velikega strahu in tragedije. Ta dan so partizani ugrabili Pečaričevo mamo, 37-letno Ljubo, in 12-letno hčerko Amalijo. Hkrati z njima so ugrabili tudi Marijo Simonič (1907), Karolino Oberman (1919) in Angelo Guštin (1924). Vse so umorili v gozdu blizu Drag. Isti dan so ugrabili tudi 20-letno Marijo Prus s Krmačine.

Ivan Ferlež - Milan

Nad ženo in hčerko

Jože Pečarič je leta 1966 v Argentini povedal (*Odprti grobovi*, 2. del, Buenos Aires, 1970, str. 122–123), da se je konec poletja 1942 pred partizanskimi morilci, ki so pred tem na domu ugrabili in umorili soseda, uglednega člana skupnosti Ivana Klopčarja, dom pa izropali, rešil tako, da se je umaknil z doma k tastu na hrvaško stran, v Bubnjarce, kjer se je zaposlil pri sodarskem delu. Ko so kmalu zatem Italijani – zaradi partizanskih protinarodnih »akcij« – po vaseh pobrali fante in može ter jih odpeljali v internacijo, mu je žena celo svetovala, da naj gre z njimi, da bi se tako obvaroval pred domačimi morilci. Podobnih primerov reševanja življenj pred partizanskimi krvniki je bilo veliko. Na eni strani nekateri še danes malikujejo mit o partizanih kot »narodnoosvobodilnih« borcih, na drugi pa je bila Slovenija med drugo svetovno vojno ujetnik njihove morilske ideologije.

Leta 1943 se je moral odločiti, ali bo šel v hrvaško vojsko ali slovensko, k vaškim stražam. Odločil se je za slednje. V času jurjevega, največjega praznika v Beli krajini, so se partizani zato kruto znesli nad njegovo družino. O tem je leta 1966 v Argentini povedal: »Po tolikih letih se je ta praznični dan spremenil v dan žalovanja, v največjo tragedijo mojega življenja. Prav v teh dneh so prišli partiza-

ni po tridesetletno ženo Amalijo in enajstletno hčerko Amalijo ali Ljubo in ju odpeljali preko gozdov. /.../ Slutim, da je bil kraj poboja vas Draga, ki je oddaljena od Suhorja kakih petnajst minut. To je neka kotlina v višini Gorjancev, nad katero so pašniki in je obdana z bukovimi hosto.«

Ropanje in umori

V nadaljevanju je Jože Pečarič povedal: »Komunisti so bili polni lepih besed za Jugoslavijo in proti okupatorju, medtem so pa pobijali kar sestre tistih, ki so se

Ivan Gliha - Kovač

borili v redni vojski proti Nemcem, proti okupatorju in bili odvedeni celo v vojno ujetništvo. Tako so poleg moje žene in hčerke odpeljali še tri druga dekleta, trindvajsetletno Karlino Oberman, petintridesetletno Angelo Guštin in tridesetletno Marijo Simonič. Omenjena dekleta so bila zelo lepa in se niso vrnila nikdar več.«

In še: »Antona Obermana iz Drašič pa so na poti k Repovžu, da odpelje kupljeno vino, prijeli. Na njegovem domu so ga tako pretepli, da je bil mesec dni v postelji. Partizani so izdali naredbo, da se vino mora pridržati zanje in ga ne sme prodajati. Jože Pečarič /1913/, Drašiče št. 13, je kljub temu prodal 60 hl vina Tonetu Repovžu. Samo iz tega razloga so rdeči prišli po vinogradnika Pečariča, mu zaplenili vino in ukradli konje, njega pa odpeljali v hribe in likvidirali.«

3. avgusta 1943 so partizani ubili Justino Koklič iz Velike Lahinje pri Dragatušu (ni je na farnih spominskih ploščah; *Odprti grobovi*, 2. knjiga, str. 171). Ano Bajuk (1875–1943) iz Rosalnic je leta 1943 dala ubiti Rezka Matjašičeva, njena snaha (*Odprti grobovi*, 2. knjiga, str. 34).

Zločini Vosa

Nasploh so partizani po kapitulaciji Italije, septembra in oktobra 1943, v Beli krajini planili po »osvobojenem ozemlju«, vdrli so

v vasi in začeli zganjati nad ljudmi še hujše nasilje. V Črnomlju so zaprli več ljudi.

Večino zločinov je izvajala komunistična varnostno-obveščevalna služba (VOS). Vse zločine je nadzoroval glavni komunistični šef v Beli krajini, Ivan Novak - Očka, sekretar OK KPS za Belo krajino.

Kot je v knjigi *Dies irae* (Ljubljana, 2002, str. 606) zapisal Tone Ferenc, so v vsej Beli krajini že 10. septembra »prevzeli oblast organi NOB in začeli delovati javno, tako tudi okrožna komisija varnostne službe za Belokrajino. Sestavljali so jo načelnik Ivan Fer-

Janez Božič - Branko

lež - Milan, vodja obveščevalne službe Ivan Gliha - Kovač in vodja varnostne službe Janez Božič - Branko, ki je bil ženačelnik komisije do avgusta 1943. Kose je okrepila, je imela sredi oktobra v rajonskih poverjeništvih 10 svojih ljudi, v vaseh pa 194 obveščevalcev. Imela je tudi 14 varnostnikov, ki jih je vodil Božič, in to 9 v Črnomlju in 5 v Metliki.«

»Sodniki« kot morilci

Ti trije vodilni vosovci, Ferlež, Gliha in Božič, so torej v tem času ugrabljali ljudi in odločali o njihovem življenju ali smrti. Mnoge so umorili. Formalno so jih sicer »zasliševali« in jim deloma tudi »sodili«, vendar oboje nima nič opraviti s sodnim postopkom.

Takoj po umiku Italijanov so med umikajočimi z vlaka na železniški postaji v Črnomlju partizani ugrabili nadporočnika Jožeta Štefaniča, poveljnika vaške straže v Metliki. Z vlaka ga je potegnil komunist Lužar iz Podzemlja in ga ustrelil. »Našli smo ga v luži krvi, iz katere se je dvigal in zopet padal. K njemu je priskočil kaplan Ferderber in mu podelil poslednje maziljenje, nakar je v njegovih rokah izdihnil,« je v *Odprtih grobovih* (2. knjiga, str. 111) zapisal F. Š. ■

Nadaljevanje prihodnjič